

İSLÂM, ERMENİ, SÜRYANİ VE LÂTİN KAYNAKLARINA GÖRE HAÇLI SEFERLERİ DÖNEMİ'NDE KANLI MEYDAN SAVAŞI (28 Haziran 1119) VE ÖNEMİ ¹

The Blood Square War (28 June 1119) And Its Importance In The Cross Time Period According To The Sources Of Islam, Armenian, Syrian And Latin

Hayati DOKDEMİR

Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Tarihi Araştırmaları Bölümü, Doktora Öğrencisi, İzmir /Türkiye
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0735-4859>

ÖZET

Bu makalemizde, Haçlı Seferleri döneminde, 28 Haziran 1119 tarihinde, Antakya Haçlı Kontluğu ile Müslümanlar arasında meydana gelen Kanlı Meydan Savaşı ve önemi üzerinde durulmuştur. Çalışmamızda; dönemin ana kaynaklarını oluşturan İslâm, Ermeni, Süryani ve Latin kaynaklarından faydalanılmıştır. Kanaatimize göre, ülkemiz tarihçiliği, Kanlı Meydan Savaşı üzerinde gerektiği şekilde ve taşıdığı önemle orantılı olarak durulmamıştır. Oysa bu savaş, konunun uzmanı tarihçilerin ifadesine göre; Müslüman – Frank ilişkilerinde bir dönüm noktası oluşturmuş, bölgedeki Haçlılar arasında moral bozukluğuna, Türk – İslâm unsurlarında ise kendilerine olan güvenin artmasına sebep olmuştur. Ayrıca Antakya Haçlı Devleti'nin büyük bir sarsıntı geçirmesine de yol açmıştır. Bu bakımdan, dönemin hemen tüm ana kaynaklarına dayalı olarak Kanlı Meydan Savaşı ve önemini anlatmaya çalıştığımız bu kısa makalemizin, Haçlı Seferleri dönemindeki Müslüman – Frank ilişkilerini anlamamıza da katkı sunacağı düşüncesindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Haçlı Seferleri, Antakya Haçlı Devleti, Kanlı Meydan Savaşı, Müslüman – Frank İlişkileri

ABSTRACT

In this article, the Bloody Field War that took place between the Crusader County of Antakya and the Muslims during the Crusades on June 28, 1119, and its importance are discussed. In our study; The sources of Islam, Armenian, Syriac and Latin, which were the main sources of the period, were used. In our opinion, the historiography of our country has not been dwelled on the Bloody Field War properly and in proportion to its importance. However, according to the statements of historians who are experts in the subject; It created a turning point in Muslim-Frankish relations, causing demoralization among the Crusaders in the region and an increase in self-confidence among Turkish-Islamic elements. It also caused the Antakya Crusader State to suffer a great shock. In this respect, we believe that this short article, in which we try to explain the Bloody Field War and its importance, based on almost all the main sources of the period, will contribute to our understanding of the Muslim-Frankish relations during the Crusades.

Key Words: Crusades, Antioch Crusader State, Bloody Field War, Muslim - Frank Relations.

1. İSLÂM, ERMENİ, SÜRYANİ VE LÂTİN KAYNAKLARINA GÖRE HAÇLI SEFERLERİ DÖNEMİ'NDE KANLI MEYDAN SAVAŞI (28 Haziran 1119) VE ÖNEMİ

Antakya Haçlı Prinkepsliği kontu Roger de Salerne (1112 – 1119) ile Mardin Artukluları hükümdarı İlgazi arasında yapılan 28 Haziran 1119 tarihli Kanlı Meydan Savaşı², Haçlı Seferleri döneminin önemli savaşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Antakya Haçlı ordusunun neredeyse tamamen imhâ edildiği, Antakya kontluğunun büyük sarsıntı geçirmesine ve bölgedeki Haçlı oluşumları arasında moral

¹ Bu makale 1998 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladığım Yüksek Lisans Tez çalışmamdan yararlanarak üretilmiştir.

² Kanlı Meydan Savaşı, Latince kaynaklarda ‘‘ Ager Sanguinis ‘‘, Arapça kaynaklarda ise ‘‘ Ma’reketü Sâhati’d-dem ‘‘ adıyla geçmektedir.

bozukluğuna yol açan, buna mukâbil bölgenin Türk-İslâm unsurlarında yeniden kendine güven duygusunu güçlendiren bu savaşa, dönemin hemen bütün kaynaklarında yer verilmiştir.³

Antakya Kontu Roger'nin birbiri ardına kazandığı başarılar ve son olarak 1119 yılında Biza'a kalesini de ele geçirerek,⁴ Haleb'i neredeyse tamamen kuşatılmış duruma getirmesi, 1118 yılı yazında bu şehrin yönetimine hâkim olmuş bulunan Artukoğlu İlgazi'nin⁵ harekete geçmesine sebep oldu. İlgazi'nin bu teşebbüsü neticesinde meydana gelen ve Antakya hâkimi Roger ile kentin Norman asilzâde tabakasının hemen hepsinin ölümüyle sonuçlanan bu savaş, Haçlılar tarafından Ager Sanguinis (Kanlı Meydan) Savaşı olarak adlandırılmıştır.

Kaynaklardaki rivâyetlerin çokluğundan dolayı ve bu rivayetlerin kısmen farklılık göstermesine rağmen genelde birbiriyle uyumlu olması sebebiyle, olayı aynı rivâyetleri tekrarlayarak gereksiz yere uzatmaktan kaçınmak için, konuyu; Latin, İslâm, Ermeni ve Süryani kaynak grupları halinde topluca ele almak daha uygun olacaktır. Bu önemli savaş ile ilgili olarak hemen bütün kaynaklarımızda bilgi vardır. Lâtin kaynakları grubunda, olayın görgü tanığı durumunda olan Galterius'un rivâyeti tabiatıyla ilk sırayı almaktadır. Fulcherius'un, Galterius'a kısmen uygun olarak verdiği bilgi ise çok kısadır. Albertus'a gelince, eserinin sonu olan 1119 yılı olayları içinde bu konuda bir şey söylememiş olması dikkat çekicidir. Willermus ise, geniş şekilde anlattığı bu olayı tamamıyla Galterius ve Fulcherius'un rivâyetlerine dayandırmaktadır. Bu sebeple olayı Willermus'un kaydına göre anlatmak daha doğru olacaktır.

Willermus'un ifâdesine göre; 1119 yılında Türkmenlerin reisi İlgazi, Antakya çevresindeki bölgeyi tahrip etmiş ve büyük bir orduyla Haleb yakınında ordugâh kurmuştu. Dimaşk atabeği Tuğtekin ve Arap reisi Dübeys b. Sadaka büyük sayıdaki kuvvetleriyle ona katılmışlardı. Willermus, rivâyetinin devamında, Türklerin harekete geçtiğini haber alan Antakya hâkimi Roger'nin endişeye düşerek bu tehlikeyi Urfa kontu Joscelin'e⁶, Trablus kontu Pons'a ve krala (II. Boudouin) bildirdiğini ve onların hiç vakit geçirmeden derhal kendisinin yardımına gelmelerini ricâ ettiğini, yazmakta ve kralın, Roger'nin bu yardım çağrısı üzerine derhal bütün birliklerini toplayarak Trablus'a doğru ilerlediğini ve orada yola çıkmaya hazır bekleyen Pons'un kuvvetleriyle birleşerek, yola devam ettiğini bildirmektedir. Ancak bu arada beklemekten sıkılan Roger'nin Antakya'dan ayrılarak Artah (Artasium) kalesi önüne geldiğini ve orada karargâh kurduğunu, aslında bu yerin bir orduyu barındırmak için uygun bir yer olduğunu kaydeden Willermus, Roger'nin günlerce yardımcı orduları burada beklediğini, fakat henüz onlar gelmeden Antakya patriğinin⁷ karşı çıkmasına rağmen Roger'nin, bazı asillerin ısrarlarına uyararak ordusuna ilerlemeyi emrettiğini, yazar. Willermus'a göre, Roger'nin bu şekilde hareketinin sebebi yapılacak savaşın kendi toprakları içinde olmasını önlemek amacını taşımaktaydı. Willermus, burada Roger'nin ilk ordugâh kurduğu yeri terk etmekle hem kendisini hem de ordusunu imhaya sürüklemiş olduğunu söyleyerek, onu suçlamaktadır. Bundan sonra Roger, Ager Sanguinis (= Kanlı Meydan)⁸ adı verilen yerde ordugâh kurulmasını emretmiş ve burada yapılan sayımda 700 şövalye ve 3000 yaya kuvvetine⁹ sahip olduğu görülmüştür. Willermus'un kaydına göre, Roger'nin ordugâhını kendi ordusunun yakınına kurduğunu öğrenen İlgazi, kendi ordugâhının yerini değiştirerek, Cereph (= el-Esârib) kalesine saldırır gibi yapıp, bu şaşırtma hareketi ile Roger'nin karargâhının yanına ulaşmıştı. Türklerin hareketini öğrenmek için çıkardığı gözcüler sabahleyin ordugâha dönerek, düşmanın yirmibin kişilik bir kuvvetle üç grup hâlinde kendilerinin bulunduğu mevkie doğru sür'atle yaklaşmakta oldukları haberini bildirdiklerinde, Roger ancak ordusunu dört bölüme ayırarak savaş düzenine sokacak vakti bulabilmişti. Savaş hemen başlamış ve iki tarafta cesaretle savaşmıştı. Ancak Antakya ordusunun savaş sırasında kahramanca çarpışmasını tasvîr eden

³ Kanlı Meydan Savaşı için bk. Stevenson, s. 103 vdd; Grousset, I, s. 403 vdd.; Cahen, C., *La Syrie du Nord*, s. 237 vd., Runciman, terc. Işıltan, II, s. 122-126; Oldenbourg, *The Crusades*, s. 248-251; Fink, H. S., "The Foundation..." , s. 405; Demirkent, I., *Urfa*, II, S. 14; aynı yazar, *Haçlı Seferleri*, s. 87; Sevim, A., "Artukoğlu İlgazi", s. 673-676; Alptekin, C., *Dimaşk Atabegliği*, s. 53-55.

⁴ İbn el-Esir, terc. Özaydın, X, s.439.

⁵ İbn el-Kalânîsi, s. 155 vd.; İbn el-Adîm, II, s. 185 vdd., İbn el-Esir, terc. Özaydın, X, s.423.

⁶ Willermus, (terc. Krey, I, s.528.) de, Joscelin'i Urfa kontu olarak zikretmekteyse de, o sırada Joscelin Urfa kontu değildi ve iktâi olan Galilaea'da bulunmaktaydı. Joscelin, ancak Kanlı Meydan Savaşı ve bunu izleyen gelişmelerden sonra, kral II. Baudouin tarafından Urfa kontu olarak tayin edilecek ve 1119 yılı sonbaharında Urfa'ya gidecektir. Bu konuda bk. Runciman, terc. Işıltan, II, s.126; Demirkent, *Urfa*, II, s.15 vdd.

⁷ Antakya Patriği Bernard de Valence.

⁸ Bu yerin adı, Roger ile İlgazi arasında 28 Haziran 1119'da meydana gelen savaştan sonraki dönemde Haçlılar ve Latin tarihçileri tarafından "Ager Sanguinis" (= Kanlı Meydan) diye anılacaktır. Yani o esnada henüz bu adı taşımıyordu. Fakat, Willermus, eserini bu olaylardan takriben 65 sene kadar sonra kaleme alması sebebiyle, Franklar tarafından sonradan kullanılmış olan "Ager Sanguinis" ismini metnine almıştır.

⁹ Fulcherius (terc Ryan, s.227), bu kuvveti 7000 kişi olarak kaydetmektedir.

Willermus, savaşın kaybedilmesini, Roger'nin günahlarına ve savaş sırasında yaşanan kum fırtınasının yarattığı olumsuz etkiye bağlamaktadır.¹⁰

Bu savaşta hemen bütün ordusuyla birlikte hayatını kaybeden Roger'nin ölümüne bir kılıç darbesinin neden olduğunu ve Türklerin yaklaşık bir saat içinde Hristiyanların hemen hepsini öldürerek savaşı kazandıklarını kaydeden Willermus, savaşın sonunda Renaud Masouer ve bazı asillerin, Sarmata (Sarmeda) kalesine sığınarak canlarını kurtarmaya çalıştıklarını fakat bunların peşinden giden İlgazi'nin, onları teslimle zorladığını ve Renaud'un dışında hepsini kılıçtan geçirdiğini söyleyerek, bu konudaki rivayetini bitirmektedir.¹¹

Bu savaşla ilgili Lâtin kaynakları içinde ele aldığımız Ordericus Vitalis'in ise ne yazık ki her zaman olduğu gibi masalvârî hikâyelerle süslü rivayeti, bilgimize yeni bir katkıda bulunmamaktadır.¹²

Kanlı Meydan Savaşı hakkında İslâm kaynaklarını topluca ele aldığımızda genelde Âzîmî ile İbn el-Kalânîsi'ye dayanan İbn el-Esîr ve İbn el-'Adîm'in rivayetlerini beraberce değerlendirmeyi uygun bulduk.

Ortaçağ İslâm dünyasının en îtimada layık tarihçilerinden biri olarak kabul edilen İbn el-Esîr, Kanlı Meydan Savaşı ile ilgili rivâyetini, 1119 (H. 513) yılı olayları içinde nakletmiştir.¹³ İbn el-Adîm de, Haleb tarihçisi olması sebebiyle bu konuya geniş yer verdiği eserinde, Kanlı Meydan Savaşı'nın tarihini 1119 yılı 28 Haziran'ı (17 Rebülevvel) olarak kaydetmiştir.¹⁴

Gerek İbn el-Esîr ve gerekse İbn el-Adîm'in rivâyetlerinde, Haçlıların (Antakya Frankları), Haleb bölgesi üzerine yürüyerek, Biza'a ve diğer bazı yerleri ele geçirdikleri, araziye tahrip ettikleri¹⁵, bu yüzden Haleb'in ekonomik bakımdan zor duruma düştüğü belirtilmektedir.¹⁶ Daha önce de bahsettiğimiz gibi, 1118 yılı yazında Haleb'e hâkim olmuş bulunan Artukoğlu İlgazi,¹⁷ Haleb'in içinde bulunduğu durumun güçlüğüne dikkate alarak, Franklarla barış yapmak için bir girişimde bulunmuş, fakat Frankların bazı tâvizler içeren isteklerini kabul etmek zorunda kalmıştır.¹⁸

İlgazi'nin, Antakya Frankları ile yaptığı barış, pahalı ve küçük düşürücü olsa da, Haleb'e nefes almak imkânını bahşetmesi bakımından önemlidir. Ayrıca Antakya Franklarına karşı savaş hazırlıklarında bulunması için İlgazi'ye zaman kazandırmış olduğunu söylememiz de mümkündür. Nitekim İlgazi, bundan sonra Haçlılara karşı savaşmak amacıyla asker toplamak için girişimlerde bulunmaya başladı. İlgazi, desteğini sağlamak üzere Dimaşk atabegi Tuğtekin ile de bir ittifak yaptı. Türkmenlerden yardım istedi ve sonunda İbn el-Esîr'e göre "yaklaşık yirmi bin kişi", İbn el-Adîm'in kaydına göre ise " kırkbin kişilik bir kuvvet" topladı.¹⁹ İlgazi'nin kumandası altında Üsâme b. el-Mübârek b. Şibl el-Kilâbî ile Bitlis ve Erzen hâkimi Emîr Togan Arslan da bulunmaktaydı.²⁰ İlgazi ordusuyla, Fırat'ı Sence²¹ bölgesinden geçerek, askerlerini Tell-Bâşir ve Tell-Hâlid çevresine yayıp, önüne gelenin kimini esir, kimini de katletti. İlgazi harekâtına devamla önce Merc-i Dâbık'a, sonra Müslimiyye ve oradan da Kınnesrîn'e ulaştı. Frankların bir kısmını öldürüp, bir kısmını esir alarak Hısn-ı Kastun'u ele geçirdi.²²

Antakya hâkimi Roger, Müslümanların bu harekâtını haber alınca Frankların yanısıra Ermenilerin de içinde bulunduğu ordusunu topladı ve Cisir el-Hadîd'e (Demir Köprü) çıktı. Sonra Balât'a yürüdüler, iki dağ

¹⁰ Willermus (terc. Krey, I, S.530) 'un tasviri şöyledir: " Çarpışmanın ortasında, iki taraf da şiddetle dövüşürken, kuzeyden müthiş bir kasırga geldi. Herkesin gözü önünde savaş meydanının tam ortasında yere yapıştı. Hortum dönerken öylesine toz bulutları kaldırdı ki, iki tarafın askerleri de âdeta kör oldu ve savaşımadılar. Sonra hortum bir dâire şeklinde göğe yükseldi, kükürtlü alevlerle dolu, kocaman bir kavanoza benziyordu. Bu talihsiz olay yüzünden, düşman zafer kazandı. Hristiyanlar yenildi ve hemen hemen bütün askerlerimiz kılıçtan geçirildi."

¹¹ Willermus, terc. Krey, I, S.530 vd.

¹² Ordericus Vitalis, nşr. ve terc. Chibnall, M., s.107. Ordericus, Roger'nin ordusunun mevcudunu 7000 kişi olarak kaydetmiştir.

¹³ İbn el-Esîr, terc. Özeydın, X, s. 440.

¹⁴ İbn el-Adîm, II, s. 189.

¹⁵ İbn el-Esîr, terc. Özeydın, X, s. 439.

¹⁶ İbn el-Adîm, II, s. 186.; İbn el-Esîr, terc. Özeydın, X, s. 439.

¹⁷ İbn el- Kalânîsi, s. 155 vd.; İbn el-Adîm, II, s. 185 vdd.; İbn el-Esîr, terc. Özeydın, X, s. 423.

¹⁸ İbn el-Adîm,(II, s. 186)da; " Haleb'tekiler onlarla (Franklarla) sulhu yenilemek için mektup gönderdiler, Franklar, kendilerine Tell-Harak'ı teslim etmeleri, Haleb'e vurulan 1000 dinarlık vergiyi dört ayda bir ödemeleri ve Haleb'in kuzey ve batısının kendilerinin olması şartıyla, barışı kabul ettiler" demektedir. İbn el-Esîr, (terc. Özeydın, X, s. 439), Haçlıların, Haleb halkıyla Haleb kapısındaki (Bâb-ı Haleb) arâzilerini kendileriyle paylaşmaları hususunda anlaşmalarını, kaydetmektedir.

¹⁹ İbn el-Esîr, terc. Özeydın, X, s. 439.; İbn el-Adîm, II, s. 187.

²⁰ İbn el-Esîr, terc. Özeydın, X, s. 439 vd.

²¹ Yâkût, (*Mu'cemu'l-Buldân*, 3/162): " Hısn-ı Mansûr ve Keysûm arasında bir yerdir. Mudâr diyârındadır". Krş. İbn el-Adîm, II, s. 187, n.1.

²² İbn el-Adîm, II, s. 187.

arasında, Sarmada'ya yakın el-Esârib'in kuzeyine, Rebülevvel ayının cumâ günü (27 Haziran) ulaştılar.²³ Roger'nin ordusunda üç bin süvari ile dokuz bin piyade askeri bulunmaktaydı.²⁴

İbn el-Adîm, bu arada İlgazi'nin, atabeg Tuğtekin'i beklediğini yazarak, bazı emîrlerin düşmana saldırmak için sabırsızlandıklarını ve İlgazi'nin onlardan söz alarak sabretmeye teşvik ettiğini, nakletmektedir.²⁵ İbn el-Esîr'in kaydına göre; Antakya hâkimi Roger, İlgazi'ye; " *Bizim yanımıza gelmek için kendini zahmete sokma, biz senin yanına varmak üzereyiz* " diye haber göndermişti. İlgazi, Haçlıların bu mesajını adamlarına duyurunca, ordudaki emîrler, ona, derhal harekete geçerek, Haçlıların üzerine yürümesini tavsiye ettiler. İlgazi de bu tavsiyeye uyarak harekete geçti.²⁶ İlgazi'nin kuvvetleri Kınnesrîn'de çadırlarını bırakarak, 16 Rebülevvel cumâ günü Franklara yakın bir yerde gecelediler. Franklar, Müslümanların Esârib ve Zerdanâ'ya gideceklerini zannediyorlardı. Sabah ansızın etraflarının Müslüman bayraklarıyla çevrildiğini gördüler.²⁷ İbn el-Esîr'e göre; Haçlılar, buldukları yerin çıkmaya müsait olmadığını (korunaklı bir yer olduğunu) düşünerek, hiç kimsenin üzerlerine geleceğini tahmin etmiyorlardı. İlk Müslüman birliği çevrelerini sarıp üzerleri, ne baskın yapınca kadar durumdan haberdar olamamışlardı. İlgazi'nin kuvvetleri, Haçlılara karşı üç koldan saldırıya geçtiler. Buna karşılık Haçlılar da çok müthiş bir şekilde Müslümanlara karşı saldırdılar. Bu ilk çarpışmada Müslümanlar bozulup dağıldılarsa da, kısa sürede toplanarak tekrar savaşa giriştiler. İki taraf arasında çok çetin bir savaş vukû buldu. Müslümanlar, Haçlıları her taraftan kuşatarak, kılıçtan geçirdiler. Haçlılardan çok azı kurtulabilmiş, çoğu öldürülmüş veya esir alınmıştı.²⁸

Antakya hâkimi Roger de ölümler arasında bulunuyordu. İbn el-Esîr, Roger'nin kafasının kesilerek götürüldüğünü kaydetmektedir.²⁹ İbn el-Adîm, bu savaşta Müslümanların yirmi kişi kaybettiğini, Franklardan ise sadece yirmi kişinin kurtulduğunu, ileri gelenlerinden bir grubun kaçtığını, nakletmektedir. Yine İbn el-Adîm, savaştan sonra İlgazi'nin, Roger'nin çadırına konakladığını ve ganimeti paylaştığını yazmaktadır. Daha sonra harekâtına devam eden Müslüman birlikleri, Antakya ve Suveydiye bölgesine yayılarak, Haçlıları öldürmeye ve esir etmeye başladılar. Yenilgi haberi bu bölgelere henüz ulaşmadığı için buradaki Haçlılar durumdan habersizdiler. Bu nedenle Türkler, bu saldırılarıyla ganimetten ve esirlerden yana doydular ve zengin oldular.³⁰

İbn el-Esîr, Kanlı Meydan savaşında kazandığı bu zafer sebebiyle, tarihçi Azîmî'nin, İlgazi'yi şu beyitlerle övdüğünü, kaydetmiştir:

" *Sen ne dilersen söyle; çünkü sözün makbuldür. Allah'tan sonra sana güvenir ve senden yardım isteriz.* "

" *Sen Haçlılar karşısında zafer kazanınca Kur'ân sevindi; adamlarının helâk olmasından dolayı da İncil gözyaşı döktü.* " ³¹

Başta da belirttiğimiz gibi, esas olarak Azîmî ve İbn el-Kalânîsî'ye dayanan İbn el-Esîr ve İbn el-Adîm'in rivâyetlerini birlikte değerlendirerek, İslâm kaynaklarına göre Kanlı Meydan savaşının tasvirini yapmaya çalıştık. Bir diğer İslâm kaynağı olan Usâme b. Munkiz ise *Kitâb el-İ'tibâr* adlı eserinin iki farklı yerinde bu savaşa değinmiştir.³² Usâme, Kanlı Meydan savaşı ile ilgili olarak, bilgimize farklı bir katkıda bulunmamaktadır. Ancak Usâme, Kanlı Meydan savaşından önce Antakya hâkimi Roger ile Kudüs kralı II. Baudouin arasında yapılan ve diğer kaynaklarca teyid edilmeyen bir anlaşmadan bahsetmektedir. Usâme'nin kaydına göre, " Antakya, Roger adlı şerir bir Frank'a aitti. Roger yaşlı bir adam olan Baudouin'in hâkimiyetindeki Kudüs'e hacca gitti. Roger genç bir adamdı. Baudouin'e : ' Aramızda bir sözleşme yapalım. Ben senden önce ölürsem Antakya senin olsun; sen benden önce ölürsen Kudüs bana kalsın' dedi. Bu konuda anlaşmaya vardılar ve sözleştiler." Usâme bu anlaşmayı naklettikten sonra, Roger'nin, İlgazi ile yaptığı savaşta öldürüldüğünü ve Baudouin'in de Antakya 'ya gelerek, şehri teslim aldığı yazmaktadır.³³

²³ İbn el-Adîm, II, s. 188.

²⁴ İbn el-Esîr, terc. Özeydın, X, s. 440.

²⁵ İbn el-Adîm, II, s. 188.

²⁶ İbn el-Esîr, terc. Özeydın, X, s. 440.

²⁷ İbn el-Adîm, II, s. 188.

²⁸ İbn el-Kalânîsî (s. 159 vd.): " Bir saatten kısa bir zaman içinde bütün Franklar yerde ölü olarak yatıyordu ve atlar bedenlerine saplanmış oklarla kirpi gibiydi" diye yazmıştır.

²⁹ Azîmî, Tarih, nşr. ve terc. Sevim, A., s. 34; İbn el-Kalânîsî , s. 159 vd.; İbn el-Esîr, terc. Özeydın, X, s. 440.; İbn el-Adîm, II, s. 189.

³⁰ İbn el-Adîm, II, s. 190.

³¹ İbn el-Esîr, terc. Özeydın, X, s. 440.;

³² Usâme b. Munkiz, *Kitâb el-İ'tibâr*, terc. Cömert, Y.Z., s. 74 ve s.165

³³ Usâme b. Munkiz, *Kitâb el-İ'tibâr*, terc. Cömert, Y.Z., s.165

Biz, başta da söylediğimiz gibi, Roger ve kral II. Baudouin arasında yapıldığı iddia edilen bu anlaşmaya başka hiçbir kaynaktan rastlayamadık ve Usâme'nin bu rivâyetini güvene lâyık bulmuyoruz. Belki den Usâme, öğretici bir üslûpla kaleme aldığı eserinin pek çok yerinde yaptığı gibi, yine bir ibret dersi vermek amacıyla kafasında böyle bir kurgu yaparak; kurnazlığın ve yapılan hesapların her zaman beklenen neticeyi vermeyebileceğini, anlatmak istiyordu.

Ermeni kaynağımızı teşkil eden Urfalı Mateos, *Vekâyinâme*'sinde Kanlı Meydan savaşına yaklaşık olarak bir fasıl ayırmıştır ve rivâyeti genellikle güvenilir bilgiler içermektedir.

Urfalı Mateos, Antakya hâkimi Roger'nin Azâz'ı ele geçirmesi üzerine, o zamana dek iyi ilişkiler içinde bulunduğu İlgazi ile aralarının bozulduğunu ve birbirlerine düşman kesildiklerini, yazarak, Azâz'ın İlgazi'ye âit olması sebebiyle bu Türk emirinin bundan dolayı Roger'ye karşı büyük bir kin beslediğini kaydetmiştir. Urfalı Mateos rivâyetinin devamında, emir İlgazi'nin 568 Ermeni yılı (= 20 Şubat 1119- 19 Şubat 1120) başlangıcında seksenbin³⁴ mevcutlu büyük bir ordu toplayarak, Antakya kontu Roger'ye karşı yürüdüğünü ve bu muazzam orduyla Urfa kapısı önüne gelerek, dört gün orada kaldığını, fakat şehre karşı hiçbir teşebbüste bulunmadığını, kaydetmektedir. Urfalı Mateos, rivâyetinin devamında, İlgazi'nin Fırat'ı geçerek, nefesi kesilmiş bir atlı gibi sür'atle ilerleyip pek çok yeri tahrip ve yağma ettiğini, kaleleri, köyleri, manastırları zaptedip halkı kâmilan kılıçtan geçirdiğini ve Biza'a'ya gelerek orada karargâh kurduğunu, yazmaktadır.

Daha sonra Haçlıların durumuna değinen Urfalı Mateos, kendi kuvvetine güvenip gurura kapılan Antakya hâkimi Roger'nin hazırlık yapmadığını, mensup olduğu milletin azâmet ve gururuna kapılarak Türkleri küçümsediğini, hiçbir tedbir almadığını ve diğer Frankları yardıma çağırmadığını³⁵, böylelikle akılsızca hareket ederek Türkler üzerine yürüdüğünü, ifade etmektedir. Urfalı tarihçi, Roger'nin kuvvetlerini; yüz Frank süvarisi, beşyüz Ermeni süvarisi, dörtyüz piyade askeri ve onbin kadar da muhtelif asker olarak vermektedir.

Urfalı Mateos, Türklerle Frankların Esârib civârında şiddetli bir savaşa giriştiklerini, kalabalık Türk kuvvetleri tarafından kuşatılan Hristiyanların hemen tamamının kılıçtan geçirildiğini yazarak, Roger'nin de savaşta öldürüldüğünü, belirtmektedir. Çok az Hristiyan askerinin güçlülükle kurtulabildiğini ifade eden Mateos, Türklerin, pek çok yeri tahrip ettiklerini ve sayısız adamı esir aldıklarını, kaydetmektedir. Urfalı Mateos, bu savaşın tarihi olarak, Kagotz ayının 9'una rastlayan Vartavar (‘ ‘ Transfiguration ‘ ‘ yortusundan önceki haftanın cumartesi gününü, yani 28 Haziran'ı kaydetmektedir.³⁶

Süryânî kaynakları da Kanlı Meydan savaşına rivâyetlerinde yer vermişlerdir. Ancak bunların verdiği bilgiler, Latin ve İslâm kaynakları ile Urfalı Mateos'un kayıtlarından farklı bir mâhiyet taşımamakta ve bilgimize yeni bir katkıda bulunmamaktadır.

Anonim Süryânî Vekâyinâmesi, savaşın kısa fakat diğer kaynaklarla uygunluk gösteren bir tasvirini yapmıştır. Süryânî Mikhail ise Kanlı Meydan savaşına eserinin üç ayrı yerinde değinmiş ancak yanlışlıkla Artukoğlu İlgazi yerine Dânişmanın oğlu Emir Gazi adını kullanarak, Türk kuvvetlerinin mevcudunu ise yedi bin kişi olarak nakletmiştir. Abu'l-Farac de, Süryânî Mikhail'e uygun olarak Türk kuvvetlerini yedibin kişi olarak kaydetmiştir.³⁷

Dönemin çağdaş kaynaklarının Rivâyetlerine dayanarak tasvirini yapmaya çalıştığımız Kanlı Meydan savaşı hakkında hemen bütün modern Haçlı seferi tarihçilerinin eserlerinde de bilgi verildiğini belirtmeliyiz. Gerek çağdaş kaynaklar ve gerekse modern tarihçiler,³⁸ Kanlı Meydan savaşında uğradıkları yenilginin doğudaki Haçlılar için meydana getirdiği sonuçlar itibariyle ağır bir darbe olduğunu kabul etmişlerdir. Biz tüm bu eserlerin verilerini göz önüne aldığımızda, Kanlı Meydan Savaşı'nın, özelden Antakya kontluğu bakımından genelde de Frank doğunun bütünü üzerinde önemli tesirlere yol açtığını ifade etmeliyiz.

³⁴ Urfalı Mateos'un (CCXXVIII, s.264), İlgazi kuvvetlerinin mevcudu hakkında verdiği rakam, abartılı görünmektedir. İbn el-Adîm, (II, s. 187) bu hususta kırk bin rakamını verirken, İbn el-Esîr,(terc. Özyayın, X, s. 439), İlgazi'nin yirmibin kişi topladığını, kaydetmiştir.

³⁵ Urfalı Mateos'un; Roger'nin, kral Baudouin, Trablus kontu Pons ve diğer Franklardan yardım istediğinden habersiz olduğu anlaşılmaktadır.

³⁶ Urfalı Mateos'un, CCXXVIII, s.264 vd.

³⁷ *Anonim Süryânî Vekâyinâmesi*, terc. Tritton, s.88; Süryânî Mikhail , nşr. Chabot, III, XV,12, S.204; Abu'l-Farac, terc. Doğrul,II, S.356.

³⁸ Kanlı Meydan Savaşı için bk. Stevenson, s. 103 vdd.; Grousset, I, s. 403 vdd.; Cahen, *La Syrie du Nord*, s. 237 vd.; Runciman, terc. İşiltan, II, s. 122-126 ; Oldenbourg, *The Crusades*, s. 248-251; Fink, ‘ ‘ The Foundation...’ ’, s. 405; Demirkent, *Urfa*, II, S.14; aynı yazar, *Haçlı Seferleri*, s.87; Sevim, A., ‘ ‘Artukoğlu İlgazi’ ’ s. 673-676; Alptekin, C., *Dimaşk Atabegliği*, s.53-55.

En başta belirtmemiz gereken husus, kuruluşundan itibaren Antakya Prinkepsliği'nin yönetimine hâkim olmuş bulunan Norman nüfuzunun, neredeyse tamamen silinmiş olduğudur. Savaş Antakya askerî gücünün etkin çoğunluğunu oluşturan Norman şövalye tabakasını hemen tümüyle ortadan kaldırmış, Antakya başsız ve savunma gücünden yoksun kalmıştı. Kudüs kralının tam zamanında yetişerek gerekli savunma tedbirlerini alması, belki de Antakya'yı Haçlılar bakımından daha ağır bir neticeden korumuştur. Kral Baudouin, Antakya yönetimini kendi adına üstlenmek üzere Patrik Bernard'a vermiş, Joscelin de Courtenay'ı da, kuzeydeki iki haçlı devletinin de güçlü bir idareciden yoksun kalması sebebiyle Urfa kontluğunun başına getirmek mecburiyetini duymuştur.³⁹

Diğer taraftan, kazandığı büyük zaferle İlgazi'nin Suriye'deki Türk ve Müslüman emirleri arasında büyük nüfuz kazandığını kabul etmeliyiz. O, bu zaferini, diğer Müslüman hükümdarlara gönderdiği zafernâmelerle kutlamış, Abbâsi Halifesi el-Müsterşid bi'llâh (1093-1135) zaferinden dolayı İlgazi'ye hil'atler göndererek Haçlılara karşı yaptığı gazalardan dolayı onu tebrik etmiştir.⁴⁰ İlgazi, savaşın ardından Esârib ve Zerdana kalelerini almış ve gönderdiği birlikler bütün Antakya bölgesini yağma ve tahrip etmiştir. Dolayısıyla Runciman'ın; " İlgazi zaferinin sonuçlarından faydalanmadı " ⁴¹ değerlendirmesine katılmamız zordur. Fink'in, İlgazi'nin zaferi sonucunda, " Frankların 1115'te Tell-Dânis savaşıyla kazandıkları güvenliği, 1119'da fazlasıyla kaybettiler " ⁴² değerlendirmesi, İlgazi'nin zaferinin önemini gayet güzel açıklamaktadır. Oldenbourg ise, Kanlı Meydan yenilgisinin, " Franklar için bir facia olduğunu, fakat mutlak bir felâket olmadığını, Frankların durumunun tekrar hızla düzeldiği ", değerlendirmesini yaparak; " Bu savaş Franklar ve Müslümanlar arasındaki ilişkilerin dönüm noktası oldu " demektedir.⁴³

KAYNAKÇA

Abu'l-Farac İbn el- 'İbrî (Barhebraeus, G.), *Chronicon Syriacum*, nşr. Berdyan, P., Paris 1890; terc. Doğrul, Ö. R., *Abû'l- Farac Tarihi*, 2 cilt, Ankara 1945 – 50 (TTK yay., II. Seri, No. II a).

Alptekin, C., *Dimâşk Atabegliği (Tog- Teginliler)*, İstanbul 1985.

Altan, E., *Willermus Tyrensis'in Historia rerum in partibus Transmarinis gestarum (Deniz Aşırı Bölgelere Yapılan Seferlerin Tarihi) adlı eserinin XI. ve XII. Kitaplarının Türkçe Çevirisi*, İstanbul 1995 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Anonim Süryanî Vekayinâmesi, terc. Tritton, A. S., *The first and second crusades from an Anonymous Syriac chronicle*, J. R. A. S., 1933.

Azîmî Muhammed b. 'Ali, *Târih*, nşr. ve terc. Sevim, A., *Azîmî Tarihi Selçuklularla İlgili Bölümler (H. 430-538= 1038/39- M. 1143-44)*, Ankara 1988 (TTK. Yay., Dizi-Sa. 8).

Cahen, C., *La Syrie du nord a l'époque des croisades et la principauté franque d'Antioche*, Paris 1940.

Demirkent, Işın, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi, (1118 – 1146)*, II, Ankara 1994, (TTK yay., VII. Dizi- Sa. 91).

Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya yay., İstanbul 1997.

Fink, H. S., " The Foundation of the Latin States ", 1099 – 1118, *A History of the Crusades*, I, 1969, s. 368 – 409.

Fulcherius Carnotensis, *Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium*, R.H.C. occ., III, s. 311 – 485, terc. Mc Ginty, M. E., *Fulcher of Chartres, Chronicle of the first crusade*, Oxford 1941; terc. Ryan, R., *Fulcher of Chartres, A History of the Expedition to Jerusalem 1095 – 1127*, Knoxville 1969.

Grousset, R., *Histoire des croisades et du royaume franc de Jerusalem*, 3 cilt, Paris 1934 – 1936.

İbn el- 'Adîm, *Zubdat al- Halab min ta'rîh Halab*, nşr. Sâmi al- Dahhân, 3 cilt, Dimâşk 1951 – 1968.

³⁹ Joscelin de Courtenay'ın Urfa kontluğuna tayini hakkında bk. Demirkent, *Urfa*, II, s. 14 vdd.

⁴⁰ İbn el-Esîr, terc. Özaydın, X, s. 450 vd.; Runciman (terc. Işıltan, II, s. 125) de, Halifenin, İlgazi'ye " Necmeddîn " lakabını verdiğini, yazmaktaysa da, bunun doğru olmadığı, İlgazi'nin İslâm kaynaklarında daha önceden de bu lakapla anılmasından anlaşılmaktadır. Krş. Demirkent, *Urfa*, II, s. 14, n. 27.

⁴¹ Runciman, terc. Işıltan, II, s. 125.

⁴² Fink, " The Foundation.... ", s. 405.

⁴³ Oldenbourg, *The Crusades*, s. 251.

İbn el-Esîr: İzz ad-Dîn ibn al-Asîr, *al-Kâmil*, ibn el-Athiri Chronicon quod perfectissimum inscribitur, nşr. Tornberg, C.J., 12 cild, Lugduni Batavorum 1851-1876. İbn el-Esîr, İslâm Tarihi, terc. Özeydin, A., c.IX., İstanbul 1987.

İbn el- Kalânîsî, *The Damascus Chronicle of the Crusades*, terc. H. A. R. Gibb, London 1932.

Oldenbourg, Z., *The Crusades*, New York 1966.

Ordericus Vitalis, *Historia ecclesiastica*, yay. A. Prevost ve L. Delisle, Société de l'Histoire de France, 5 cilt, Paris 1838- 55; yay. Ve İngilizce terc. M. Chibnall, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, 6 cilt, Oxford 1980.

Runciman, S., *A History of the Crusades*, London 1951 – 1954; terc. Işıltan, F., *Haçlı Seferleri Tarihi*, 3 cilt, Ankara 1986 – 1987 (TTK yay. X. Dizi- Sa. 9).

Sevim, A., ‘ ‘ Artukoğlu İlğazi ‘ ‘, *Bellekten*, XXVI, sa. 104, s. 649 – 691.

Stevenson, W. B., *The Crusaders in the East*, Cambridge 1907.

Süryânî Mikhaîl, *Vekâyinâme*, nşr. ve terc. Chabot, J. B., *Chronique de Michel le Syrien, patriarche jacobite d'Antioche (1166 – 99)*, 4 cilt, Paris 1899 – 1924; Türkçe terc. Andreasyan, H., *Süryânî Keşîş Mihail'in Vekayinâmesi*, (T.T.K., henüz neşredilmedi).

Urfalı Mateos, *Vekâyinâme*, nşr. ve terc. Dulaurier, E., *Chronique de Matthieu d'Edesse*, Paris 1858; terc. Andreasyan, H., *Urfalı Mateos Vekâyinâmesi (952-1136) ve papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Ankara 1962 , (TTK. Yay., II. Seri-No. 21).

Usâme b. Munkiz, *An Arab – Syrian Gentleman of the Crusades*, New York 1929 (nşr. Hitti P.); Türkçe terc. Cömert, Y. Z., *Usâme ibn Munkiz Kitâb el- İ'tibâr (İbretler Kitabı)*, İstanbul 1992.

Willermus Tyrensis, *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, R.H.C. occ., I,s. 1vdd.; İngilizce terc. Babcock, E. A. ve Krey, A. C., *A History of Deeds done Beyond the Sea*, 2 cilt, New York 1941; Türkçe terc. Altan, E., *Willermus Tyrensis'in Historia rerum in partibus Transmarinis gestarum (Deniz Aşırı Bölgelere Yapılan Seferlerin Tarihi) adlı eserinin XI. ve XII. Kitaplarının Türkçe Çevirisi*, İstanbul 1995 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yâkût el- Hamavî, *Mu'cem el- Buldân*, 6 cilt, Leipzig 1866 – 1873.

